

# Kooperatīvi un sociālie uzņēmumi: Darbs un nodarbinātība atsevišķās valstīs

## Ievads

Kooperatīvs parasti ir uzņēmējdarbības organizācija, ko demokrātiski kontrolē un kas pieder tās locekļiem un darbojas tās biedru interesēs. Sociālo uzņēmumu parasti uztver kā uzņēmējdarbības organizāciju ar sociālu misiju, kas darbojas tās grupas vai klientu grupas interesēs. Šajā pētījumā pēta Eiropas kooperatīvu un sociālo uzņēmumu ieguldījumu darbavietu radīšanā un saglabāšanā. Tājā tiek identificēti nodarbinātības izaugsmes virzītājspēki un šķēršļi, izpētīti nodarbinātības nosacījumi, sniegta sīka informācija par atbalsta pasākumiem, kas pieejami atsevišķās ES dalībvalstīs, un tiek izvirzīti politikas virzieni šo darbavietu atbalsta nodrošināšanai.

## Politikas konteksts

Ņemot vērā 2008. gada finanšu krīzi un pastāvīgi augsto bezdarba līmeni Eiropas Savienībā, kooperatīvu izdzīvotības rādītāji bija līdzīgi vai labāki nekā parastajiem uzņēmumiem. Kooperatīvi un sociālie uzņēmumi arī tika uzskatīti par potenciāliem tādu inovatīvu risinājumu avotiem sociālekonomisko problēmu risināšanai, kuri tika noteikti par ES prioritātēm: integrējoša izaugsme, atbalsts reģionālajai ekonomikas attīstībai, gudra izaugsme, nabadžības un sociālās atstumtības problēmas risināšana un ilgtspējīgas izaugsmes radīšana.

## Galvenie konstatējumi

### Kooperatīvu un sociālo uzņēmumu attīstības veidi

Šajā pētījumā izmantota Starptautiskās kooperatīvu apvienības (ICA) definīcija par kooperatīvu un Eiropas Komisijas sociālā uzņēmuma definīcija. Tomēr dalībvalstīs tiesību akti un definīcijas atšķiras. Nozare ir dinamiska, un tajā ir jauni kooperatīvi un sociālo uzņēmumu veidi.

### Dati par nozari un darbības rezultātiem

Pieejamie statistikas dati liecina, ka Itālijā ir vislielākais kooperatīvo un sociālo uzņēmumu sektors. Kooperatīvo un sociālo uzņēmumu un darba organizāciju skaits gadījumu izpētes valstīs ir ļoti atšķirīgs, un atšķirīgi datu avoti sniedz dažādus skaitlus.

Pieejamie dati un valsts ieinteresēto personu viedokļi liecina, ka kopš finanšu krīzes kooperatīvi un sociālie uzņēmumi ir guvuši samērā labus rezultātus. Tomēr kopējais kooperatīvu un sociālo uzņēmumu un konkrētu šo organizāciju veidu sniegums dažādās valstīs atšķiras. Īpaši ir uzplaukuši sociālie kooperatīvi.

### Atbalsta pasākumi

Visas valstis atbalsta kooperatīvu un sociālo uzņēmumu attīstību, izmantojot dažādus pasākumus. Lielākā daļa atbalsta ir saistīta ar finansiālu, uzņēmējdarbības sākšanas un vispārēju palīdzību uzņēmējdarbībai. Atbalsta pasākumu ietekme uz nodarbinātību tika uzskatīta par ļoti pozitīvu. Lai gan ir pieejams liels atbalsts, gadījumu pētījumu organizāciju vadītāji mēdza tam nepiekļūt. Kooperatīvi un sociālie uzņēmumi bieži vien izvēlas neformālu atbalstu, izmantojot dažādus tīklus, nevis oficiālos uzņēmējdarbības atbalsta pasākumus.

### Nodarbinātības līmenis

Darba vietu skaits lielākajā daļā profesionālo grupu un nodarbinātības statusa kategoriju ir palielinājies vairākās darba grupās. Šie panākumi darbvetu saglabāšanā un radīšanā, šķiet, nav saistīti ar ekonomikas ciklu un krīzi. Šķiet, ka citi faktori ietekmē nodarbinātības rezultātus, piemēram, organizatoriskā inovācija, pārvaldības kvalitāte un publiskais finansējums.

Darba kvalitāti gan absolūtā, gan relatīvā izteiksmē novērtēja darba īņemēji organizācijās, kas piedalījās gadījumu pētījumā. Tas bija tāpēc, ka šo organizāciju vispārējais mērķis ir nodarbinātības kvalitāte.

Nav lielas atšķirības starp abiem organizatoriskajiem aspektiem attiecībā uz darba vietu radīšanu vai kvalitāti. Iekšējie faktori veicināja tādus organizatoriskus rādītājus kā pārvaldības un iekšējās lēmumu pieņemšanas struktūras un procesi; atkārtoti ieguldīt papildu vērtību; darba vietu noteikšana par prioritāti salīdzinājumā ar atalgojumu un peļņu; un kopīgas vērtības dalībnieku, darbinieku un, daudzos gadījumos, pircēju un klientu vidū.

## Faktori, kas ietekmē nodarbinātību

Darbvieta radīšana un saglabāšana ir atkarīga no komerciāliem panākumiem, kas atspoguļo organizāciju spēju konkurēt pašreizējos tirgos, pāriet uz jauniem tirgiem un attīstīt un uzlabot preces un pakalpojumus, ko tās piegādā. Inovācijas bija visbiežāk minētais nodarbinātības dzinējspēks, kam sekoja tirgus un klientu saglabāšana un paplašināšana jaunos tirgos vai dažādu veidu klientu piesaistīšana. Kā galvenais virzītājspēks tika minētas arī vadības prasmes un kompetences.

Publiskā finansējuma samazinājums bija šķērslis, jo samazināja pieejamos resursus un ietekmēja konkurences palielināšanu attiecībā uz piedāvājumu konkursiem. Kaut arī finanšu krize dažās organizācijās izraisīja darbavietu zaudēšanu, tā arī radīja iespējas, ko daudzas organizācijas izmantoja.

## Politikas norādes

Šā pētījuma rezultāti liecina, ka kooperatīvi un sociālie uzņēmumi var sasniegt un sniedz pozitīvus nodarbinātības rezultātus, kā arī labas darbavietas. Tie, šķiet, to panāk, iekļaujot cilvēkresursu praksi, ko atbalsta daudzi galvenie uzņēmumi. Šajā nolūkā kooperatīvi un sociālie uzņēmumi būtiski veicina stratēģijas "Eiropa 2020" mērķu sasniegšanu attiecībā uz ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi, kā arī taisnīgu darbu, kas noteikts Eiropas sociālo tiesību pīlārā.

Pierādījumi liecina, ka ir nepieciešams atbalstīt un veicināt kooperatīvus un sociālos uzņēmumus kā sociālekonomiskās attīstības instrumentu ES, valstu un reģionu līmenī. To var izdarīt dažados veidos:

- Eiropas Komisijas un Parlamenta **nepārtraukts vispārējs politikas atbalsts**

- **Mērķtiecīgāka orientācija uz konkrētu atbalstu –** iespējams nav vajadzīgi papildu pasākumi, bet uzsākšanas un vispārējas uzņēmējdarbības konsultāciju apjoms visās ES dalībvalstīs nav vienmērīgs, un esošo atbalstu pamānāmību un mērķtiecību varētu uzlabot.
- **Sektora profila palielināšana** starp publiskā (piemēram, vietējās ekonomikas attīstības aģentūru) un privātā sektora (piemēram, banku) organizācijām, lai veicinātu un atvieglotu uzņēmējdarbības attīstību
- **Centieni saprast, kāpēc kooperatīviem un sociālajiem uzņēmumiem nav pieejams lielāks atbalsts, īpaši nozarē paredzētais atbalsts,** veicot turpmākus pētījumus, var gadīties, ka neformālos atbalsta tīklus var izmantot kā līdzekli, lai plašāk izmantotu atbalstu.
- **Sociālās vērtības klauzulu veicināšana publiskā iepirkuma procedūrās,** nevis viszemākās izmaksas izmantošana, lai samazinātu spiedienu uz darba vietu kvalitātes nodrošināšanu
- **Sektora veicināšana alternatīvi publiskā sektora pakalpojumu sniegšanai** un veicināt kooperatīvu un sociālo uzņēmumu dalību konkursā par sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu
- **Sektora integrēšana uzņēmumu un uzņēmējdarbības izglītības jomā,** lai jaunieši, ienākot nozarē, varētu izdarīt apzinātu izvēli – gan kā karjeras iespēju, gan kā uzņēmējdarbības iespēju
- **Atbalsts vadības prasmju attīstībai** kooperatīvos un sociālajos uzņēmumos, izmantojot terciāro uzņēmējdarbības un komerczinību izglītību un vadības apmācību, ko nodrošina uzņēmumu/vietējās ekonomikas attīstības organizācijas
- **Turpmāka pamatošanās uz Eiropas Komisijas veikto darbu,** lai precīzētu kooperatīvu un sociālo uzņēmumu veidus, kas ļaus apkopot labākus datus, lai uzraudzītu nozares attīstību un ietekmi
- **Statistikas datu uzlabošana nozarē,** lai veicinātu starpvalstu analīzi un salīdzināšanu un ļautu veikt rūpīgu politikas analīzi

### Papildu informācija

Ziņojums *Kooperatīvi un sociālie uzņēmumi: Darbs un nodarbinātība atsevišķās valstīs* ir pieejams <https://eurofound.link/ef18043>

Izpētes vadītājs: *Stavroula Demetriades*

[information@eurofound.europa.eu](mailto:information@eurofound.europa.eu)